

УДК 342.9

Ю. С. Болдирева

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ВИКОРИСТАННЯ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ БЕЗПІЛОТНИМИ ПОВІТРЯНИМИ СУДНАМИ

Постановка проблеми. Реалії сьогодення досить переконливо свідчать про те, що використання безпілотних літальних апаратів вже вийшло за межі звичайного дозвілля і є надзвичайно перспективним засобом у цілій низці галузей народного господарства, у сфері забезпечення національної та громадської безпеки. Враховуючи наявні потреби і запити суспільно-економічного розвитку, а також рівень сучасних науково-технічних досягнень можна з високим рівнем упевненості стверджувати, що у подальшому сфера і коло випадків застосування безпілотних повітряних суден тільки збільшуватимуться. Разом із тим, не слід забувати, що поряд із незаперечними перевагами використання безпілотних літальних апаратів, дана діяльність несе у собі й ряд загроз, зокрема ключовим соціальним цінностям, а також іншим важливим права і законним інтересам фізичних та юридичних осіб, держави і суспільства. Усвідомлюючи це, дослідники одностайно наголошують на необхідності суттєвого вдосконалення національного законодавства на предмет врегулювання використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами. Протягом останніх років державою, в особі її компетентних органів, у даному напрямку вже було зроблено декілька важливих кроків, однак їх недостатньо для більш-менш якісного вирішення зазначеної проблеми. Одним із досить гострих питань та, на нашу думку, є питання удосконалення правових засад відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами. Означена проблематика актуалізується ще й тим, що дослідники практично не зосереджують увагу безпосередньо на проблемних аспектах покращення правового регулювання юридичної відповідальності у даній сфері. Як правило, торкаючись питань відповідальності дослідники обмежуються посиланнями на статтю 111 КУпАП та статтю 127 ПК України.

Стан дослідження. Проблема правового регулювання юридичної відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами вже потрапляла у поле зору різних правників. Зокрема їй приділяли увагу: В. В. Бабій, А. В. Скоробагатько, Є. В. Бутенко, О. В. Кулаковський, М. Микійчук, Н. Зіганшин, Є. В. Кузьменко, О. М. Головань,

Д. В. Тробиюк та багато інших. Втім, незважаючи на велику кількість наукових здобутків, у зазначеній сфері залишається велика кількість проблемних питань, які потребують негайного вирішення.

Саме тому **метою статті** є: опрацювати напрямки вдосконалення правових засад відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що метою вдосконалення адміністративного законодавства, нормами якого визначаються правові засади відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами, доцільно здійснити наступне.

Визначити концептуальні засади контролю за використанням повітряного простору безпілотними повітряними суднами та відповідальності за правопорушення у даній сфері. На сьогодні існує лише Проект Концепції, представленої ще у травні 2016 року Державіаслужбою України, що визначає Положення та процедури по забезпеченню безпеки польотів повітряних суден авіації загального призначення, спортивних, аматорських та безпілотних літальних апаратів. Метою розробки проекту Концепції є попереднє визначення основних напрямків та принципів діяльності по забезпеченню необхідного рівня безпеки екіпажів та пасажирів повітряних суден, громадян та майна на землі при виконанні польотів спортивними повітряними суден, повітряних суден авіації загального призначення та безпілотними літальними апаратами. У Проекті зазначається, що для досягнення зазначеної мети необхідна чітка організація та регламентація діяльності спортивної авіації загального призначення та безпілотних авіаційних систем (БАС) за допомогою введення в дію відповідних положень та процедур за наступними основними напрямками: класифікація, сертифікація та реєстрація згаданих типів повітряних суден та у випадку БАС - їх наземних систем управління, процедури технічного обслуговування та підтримання льотної придатності; проведення підготовки та сертифікація персоналу, який буде здійснювати експлуатацію згаданих типів повітряних суден, в тому числі їх технічне обслуговування та підтримання льотної придатності; медична сертифікація персоналу, який буде здійснювати льотну експлуатацію згаданих типів

повітряних суден; заходи по інтегруванню ПС авіації загального призначення та БАС в загальну організовану систему повітряного руху; ліцензування та сертифікація операторів, що планують використовувати згадані типи ПС в комерційних цілях; страхування діяльності, пов'язаної з використання ПС авіації загального призначення та безпілотних авіаційних систем; забезпечення авіаційної безпеки при використанні ПС авіації загального призначення та БАС; організація ефективної системи нагляду за діяльністю, пов'язаною з використання ПС авіації загального призначення та безпілотних авіаційних систем; впровадження системи управління безпекою польотів експлуатантами БАС [1].

Як видно із приведеного жоден із напрямків проекту Концепції не передбачає проведення роботи з удосконалення нормативно-правових засад юридичної відповідальності у сфері використання безпілотних повітряних суден. Єдине питання у контексті якого згадується про відповідальність у зазначеному проекті Концепції, є страхування діяльності, пов'язаної з використанням спортивних ПС, авіації загального призначення та БАС. Відповідно у Концепції пропонується вважати за можливе здійснювати страхування діяльності з використанням БАС на тих же засадах, що і діяльності пов'язаної з використанням авіації загального призначення та спортивних ПС, тобто з обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності власників та експлуатантів цих ПС. Крім того при комерційному використанні БПС, які мають значну вартість вважається за доцільне виконання страхування самих безпілотних ПС [1].

На нашу думку, визначення концептуальних засад відповідальності у досліджуваній сфері має передбачати:

- по-перше, які саме ризики і проблеми обумовлюють необхідність встановлення відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору України безпілотними повітряними суднами. Даний аспект має обґрунтувати чому саме у сучасних умовах суспільного життя так важливо на законодавчому рівні чітко визначити підстави, умови, процедуру та наслідки застосування відповідальності у зазначеній сфері;

- по-друге, принципи, на яких має ґрунтуватися механізм юридичної відповідальності за порушення за порушення порядку використання повітряного простору України безпілотними повітряними суднами. Значення принципів у праві в цілому, у окремих правових галузях, інститутах, підінститутах важко переоцінити, оскільки саме вони виражають ті основоположні ідеї, закономірності, на яких ґрунтується те чи інше правове явище, процес. У принципах втілюється бачення держави і суспільства найбільш важливих, відправних засад і пріоритетів, у відповідності до яких

має відбуватися суспільно-правове життя. Все це у повній мірі стосується і досліджуваної відповідальності, ідейно-правовий базис якої закладається саме принципами;

- по-третє, коло суб'єктів та види відповідальності, що може застосовуватися до них за порушення встановленого порядку у зазначеній сфері. Одним із ключових питань тут є, врегулювання можливості застосування адміністративної відповідальності до юридичних осіб за вказані правопорушення. Згідно чинного законодавства адміністративна відповідальність застосовується тільки до фізичних осіб, в тому числі до посадових. Що ж стосується юридичних осіб-суб'єктів авіаційної діяльності, то до них за правопорушення у сфері використання повітряного простору, в тому числі безпілотними повітряними суднами, застосовується фінансова відповідальність, про що прямо свідчать як положення ПК України. Серед науковців наразі немає єдиної думки з приводу того, чи можуть нести відповідальність юридичні особи і чи доцільно таку встановлювати. Втім більшість дослідників переконані, що юридичні особи мають і повинні нести юридичну відповідальність.

Слід відмітити, що у статті 27 КУпАП закріплено, що штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених цим Кодексом та іншими законами України [2]. Тобто юридичні особи також можуть бути суб'єктами адміністративної відповідальності. Однак поки що така відповідальність застосовується тільки у контексті статті 14-2 вказаного Кодексу. Тобто до адміністративної відповідальності притягаються юридичні особи тільки за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі [2].

Далі, вважаємо за необхідне звернути увагу на питання вдосконалення законодавчого врегулювання суб'єктного кола відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами. Так, перш за все, вважаємо, що слід встановити, що до неповнолітніх осіб у віці від 14 до 16 років, залежно від характеру та наслідків правопорушення у сфері використання повітряного простору безпілотними літальними апаратами, адміністративна відповідальність має застосовуватися на загальних засадах. Так само як це передбачено у статті 13 КУпАП щодо деяких інших проступків. А саме, у разі вчинення особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років адміністративних правопорушень, передбачених статтями 44, 51, 121-127, частинами першою, другою і третьою статті 130, статтею 139, частиною другою статті 156, статтями 173, 173-4, 174, 183-1, 185, 190-195 цього Ко-

дексу, вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах. З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до зазначених осіб (за винятком осіб, які вчинили правопорушення, передбачені статтею 185) можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу [2].

Такий підхід обумовлений тим, що:

- по-перше, будь-яке безпілотне повітряне судно, навіть таке, для польотів якого згідно законодавства не потрібне отримання якихось спеціальних дозволів, є механізмом, використання якого може створювати значну загрозу для здоров'я і життя як користувача цього літального апарату, так й інших осіб. І наявність цілої низки правил і обмежень щодо використання безпілотних повітряних суден, в тому числі масою до 20 кг. включно, є яскравим підтвердженням того, що їх експлуатація несе у собі ряд загроз;

- по-друге, відносна доступність для придбання пересічними громадянами різного роду безпілотних літальних апаратів, використання яких не потребує отримання якихось дозволів чи проходження інших сертифікаційних або ліцензійних процедур.

Означені обставини свідчать про те, що особи мають із підвищеним рівнем відповідальності ставитися до використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами. Крім того встановлення адміністративної відповідальності за правопорушення у вказаній сфері із 14-річного віку має, на нашу думку, спонукати батьків здійснювати належний рівень контролю і виховного впливу на їх дітей під час використання останнім безпілотних літальних апаратів.

Також, у контексті питання вдосконалення суб'єктного складу відповідальності за правопорушення у сфері використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами, вважаємо за необхідне закріпити у законодавстві, що посадова особа компетентного органу виконавчої влади, складаючи протоко про правопорушення відносно юридичної особи, також повинна вирішити питання й про складання протоколу про адміністративне правопорушення відносно відповідної посадової особи даної юридичної особи. Адже юридична особа не має власної волі, відділеної від її керівництва, трудового колективу. Тож порушення допущені в ході діяльності юридичної особи завжди, якщо це не казус, є наслідком невиконання чи неналежного виконання своїх посадових, трудових обов'язків керівництвом та (або) працівниками даної юридичної особи. При цьому слід відміти, що неможливість з тих чи інших причин з'ясувати з вини якої саме посадової особи було допущене порушення в діяльності юридичної особи, не є підставою для звільнення від відповідальності останньої.

Далі, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що у частині 5 статті 111 КУпАП, яка встановлює відповідальність за виконання польотів з порушенням нормативно-правових актів, які регулюють діяльність авіації, посадова особа не виокремлюється як самостійний суб'єкт відповідальності за дане правопорушення. На нашу думку, з огляду на вище викладене, якщо порушення правил використання повітряного простору безпілотним повітряним судном було допущене в наслідок неналежного контролю з боку посадової особи, яка мала його здійснювати згідно своїх посадових обов'язків, чи в наслідок прямої вказівки з боку такої посадової особи, остання має нести підвищений рівень відповідальності порівняно з іншими фізичними особами за вчинення адміністративних правопорушень у досліджуваній сфері.

Ще одним важливим, на нашу думку, кроком у напрямку вдосконалення законодавчого врегулювання відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами, є наділення правом складати протоколи про правопорушення у цій сфері посадових осіб органів національної поліції та органів охорони державного кордону. Даний крок має на меті забезпечити своєчасність та повноту фіксації усіх обставин правопорушення, з метою об'єктивного, справедливого та неупередженого вирішення у подальшому питання про притягнення до юридичної відповідальності особи, винної у його скоєнні.

І останній, доцільний, на нашу думку, крок у напрямку вдосконалення правових засад відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами стосується розширення кола санкцій за правопорушення у даній сфері. Адже на сьогодні, як до фізичних та і юридичних осіб за вчинення вказаних правопорушень застосовуються тільки штрафи. На нашу думку, слід закріпити у законодавстві, що повторне протягом року вчинення порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами має передбачати оплатне вилучення чи конфіскацію такого повітряного судна.

Висновок. Отже, підсумовуючи вище викладене, вважаємо за необхідне наголосити, що запропоновані вище напрямки і кроки щодо вдосконалення адміністративного законодавства, нормами якого визначаються правові засади відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами, спрямовані не на посилення каральної функції держави, а на: підвищення рівня свідомості і відповідальності осіб під час використання безпілотних повітряних суден; забезпечення своєчасного, об'єктивного,

неупередженого та справедливого притягнення до юридичної відповідальності за вказані правопорушення; зменшення вірогідності вчинення подібних правопорушень у майбутньому.

Література

1. Концепція. Положення та процедур по забезпеченню безпеки польотів повітряних суден авіації загального призначення, спортивних, аматорських та безпілотних літальних апаратів від 18.05.2016 (проект) Державіаслужби України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2369.html.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР* 1984, додаток до № 51, ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Анотація

Болдирева Ю. С. Напрямки вдосконалення правових засад відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами. – Стаття.

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України, опрацьовано ключові напрямки вдосконалення правових засад відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами. Відмічено, вказані у статті напрямки спрямовані не на посилення каральної функції держави, а на підвищення рівня свідомості і відповідальності осіб під час використання безпілотних повітряних суден; забезпечення своєчасного, об'єктивного, неупередженого та справедливого притягнення до юридичної відповідальності за вказані правопорушення; зменшення вірогідності вчинення подібних правопорушень у майбутньому.

Ключові слова: правові засади, вдосконалення, адміністративне законодавство, повітряний простір, безпілотні повітряні судна.

Аннотация

Болдирева Ю. С. Направления совершенствования правовых основ ответственности за нарушение порядка использования воздушного пространства беспилотными воздушными судами. – Статья.

В статье, на основе анализа научных взглядов ученых и норм действующего законодательства Украины, elaborated ключевые направления совершенствования правовых основ ответственности за нарушение порядка использования воздушного пространства беспилотными воздушными судами. Отмечено, что указанные в статье пути совершенствования направлены не на усиление карательной функции государства, а на повышение уровня сознательности и ответственности лиц при использовании беспилотных воздушных судов; обеспечение своевременного, объективного, беспристрастного и справедливого привлечения к юридической ответственности за указанные правонарушения; уменьшение вероятности совершения подобных правонарушений в будущем.

Ключевые слова: правовые основы, совершенствование, административное законодательство, воздушное пространство, беспилотные воздушные суда.

Summary

Boldyrieva Yu. S. Directions for improving the legal framework for liability for violation of the procedure for the use of airspace by unmanned aerial vehicles. – Article.

The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine, elaborates the key areas of improving the legal basis of liability for violation of the use of airspace by unmanned aerial vehicles. It is noted that the directions specified in the article are aimed not at strengthening the punitive function of the state, but at: raising the level of consciousness and responsibility of persons when using unmanned aerial vehicles; ensuring timely, objective, impartial and fair prosecution for these offenses; reducing the likelihood of similar offenses in the future.

Key words: legal bases, improvements, administrative legislation, airspace, unmanned aerial vehicles.